

ZRÁŽKA TECHNOLOGIÍ
A TÝCH NAJLEPŠÍCH ÚMYSLOV V ZÁPALE VOJNY

BOMBARDOVACIA MAFIA

MALCOLM
GLADWELL

iKAR

MALCOLM
GLADWELL

**BOMBARDOVACIA
MAFIA**

Preložil Patrik Roľko

IKAR

Malcolm Gladwell
THE BOMBER MAFIA

Copyright © 2021 by Malcolm Gladwell
This edition published by arrangement with Little,
Brown and Company, New York,
New York, USA. All rights reserved.
Translation © 2022 by Patrik Roľko
Jacket design by Gregg Kulick
Jacket photographs by Getty Images
Author photograph by Celeste Sloman
Jacket © 2021 Hachette Book Group, Inc.
Slovak edition © 2022 by IKAR, a.s.

Z anglického originálu The Bomber Mafia
(Little, Brown and Company, New York 2021)
preložil Patrik Roľko.
Redigovala Katarína Jusková.
Korigovala Andrea Vargovčíková.
Obálku podľa originálu upravil Augustín Putera.
Technická redaktorka Helena Oleňová.
Vydalo vydavateľstvo IKAR, a.s., Bratislava, v roku 2022
ako svoju 1 870 publikáciu v elektronickej podobe.
Sadzba a zalomenie do strán ITEM, spol. s r. o., Bratislava.

ISBN 978-80-551-8296-4

Venované KMO (a BKMO!)

OBSAH

POZNÁMKA AUTORA 7

ÚVOD:

„Vaša stratégia nefunguje. Končíte.“ 13

PRVÁ ČASŤ: SEN

PRVÁ KAPITOLA:

„Pán Norden bol najšťastnejší v dielni.“ 23

DRUHÁ KAPITOLA:

„Napredujeme nezaťažení tradíciami.“ 41

TRETIA KAPITOLA:

„Nemal v sebe dostatok ľudského súcitu.“ 62

ŠTVRTÁ KAPITOLA:
„Najpravovernejší z pravoverných.“ 83

PIATA KAPITOLA:
„Generál Hansell bol zdesený.“ 101

DRUHÁ ČASŤ: POKUŠENIE

POZNÁMKA AUTORA 123

ŠIESTA KAPITOLA:
„Bola by to samovražda, chlapani, jasná samovražda.“ 127

SIEDMA KAPITOLA:
„Ak sa mi pokloníš, to všetko bude tvoje.“ 149

ÔSMA KAPITOLA:
„Zhorelo to na popol... všetko zhorelo na popol.“ 170

DEVIATA KAPITOLA:
„Improvizované ničenie.“ 187

ZÁVER:
„A zrazu by bol Air House fuč. Frnk!“ 201

POĎAKOVANIE 206

POZNÁMKY 208

REGISTER 225

POZNÁMKA AUTORA

Keď bol môj otec malý chlapec, v noci ho budil hukot lietadiel. Prilietali od mora. A v skorých ranných hodinách sa zase vracali do Nemecka. Bolo to v Anglicku, v grófstve Kent, niekoľko kilometrov juhovýchodne od Londýna. Otec sa narodil v roku 1934, mal teda päť rokov, keď vypukla druhá svetová vojna. Briti hovorievali Kentu bombová aleja, pretože nemecké bojové lietadlá tadiaľ pravidelne nalietavali na Londýn.

V tých rokoch sa bežne stávalo, že bombardéry minuli cieľ alebo im po útoku zostali nezhodené bomby, vtedy sa ich jednoducho zbavovali pri späťochom lete. Jedného dňa taká zatúlaná bomba spadla aj do záhrady mojich starých rodičov. Nevybuchla. Len tak tam ležala, spoločne zarytá do zeme. Keď ste päťročný chlapec a zaujímajú vás všakové mašinky, nevybuchnutá nemecká bomba vo vašej záhrade musí byť bezpochyby najvzrušujúcejším zážitkom, aký si dieťa vie predstaviť.

Takto však o nej nikdy nehovoril. Otec bol matematik. A Angličan, čo znamená, že sa len málokedy vyjadroval rečou emócií, uchýlil sa skôr k latinčine alebo francúzštine – k niečomu, čo sa človek mohol naučiť a čomu mohol rozumieť, hoci to nikdy neovládal dokonale. Nie, nevybuchnutá bomba v záhrade bola najvzrušujúcejším zážitkom pre päťročného chlapca iba v mojich predstavách, keď mi o nej otec rozprával ako päťročnému.

Bolo to na sklonku šesťdesiatych rokov. Žili sme vtedy v Anglicku, v prístavnom meste Southampton. Pripomienky krutých čias, ktorými krajina prešla počas vojny, boli na každom kroku. Keď ste sa vybrali do Londýna, poznali ste presne, kam bomby dopadli – všade tam, kde blok stáročných domov hyzdila brutalistická budova z betónu.

Doma sme vždy počúvali rádio BBC. V tých časoch vysielali každú chvíľu rozhovor s nejakým vyslúženým generálom, výsadbárom alebo vojnovým zajatcom. Prvá poviedka, ktorú som napísal ešte ako dieťa, sa pohrávala s myšlienkou, že Hitler žije a chystá sa znovu zaútočiť na Anglicko. Poslal som ju starej mame, tej v Kente, ktorá mala kedysi nevybuchnutú bombu v záhrade. Keď sa o nej do počula matka, pokarhala ma: niekto, kto zažil vojnu, sotva ocení príbeh o Hitlerovom návrate.

Raz nás – mňa a mojich bratov – vzal otec na pláž pri Lamanšskom prielive. Ložili sme spolu po pozostatkoch opevnení z druhej svetovej vojny. Dodnes si pamätám to vzrušenie, s akým sme tam túžili natrafiť na staré náboje alebo aspoň nábojnice, či na kosť nejakého dávno strateného nemeckého špióna, ktorú na breh vyplavilo more.

Myslím, že tá detská fascinácia vojnou sa nás drží dodnes. Mňa teda určite. Nikdy nezabudnem zavtipkovať, že som prečítal každý román, v ktorom sa objavilo slovo *špión*. Jedného dňa pred niekoľkými rokmi som si pri pohľade na svoju knižnicu s údivom uvedomil, koľko nebeletristických kníh s tematikou vojny som za tie roky nazhromaždil. Bestsellery zaznamenávajúce dôležité historické udalosti, ale aj špecifické odborné publikácie. Rozobrané vydania pamätí. Texty historikov. A viete, akému aspektu vojny sa venuje väčšina týchto kníh? Bombardovaniu. *Vzdušné sily* od Stephena Budianského. *Rétorika a realita leteckých bojov* od Tami Davis Biddleovej. *Rozhodnutie o Schweinfurte* od Thomasa M. Coffeyho. Takejto literatúry mám celé police.*

Keď začnem zhromažďovať knihy s nejakou konkrétnou tematikou, zvyčajne chcem o tom niečo napísať. Mám kopy kníh o sociálnej psychológii, pretože sa písaním o sociálnej psychológii živím. Ale o vojne som zatiaľ nenapísal nič poriadne – najmä nie o druhej svetovej vojne či, ešte presnejšie, o vojenskom letectve. Len tu a tam som čosi zverejnil.** Prečo? Neviem. Myslím, že Freuda by tá otázka pobavila. Ale asi jednoduchšie by bolo odpovedať, že čím je daná téma pre vás dôležitejšia, tým ťažšie sa

* Mohol by som ich vymenúvať donekonečna. Fantastickým čitateľským zážitkom je napríklad kniha *Pearl Harbor – Výstraha a rozhodnutie* od historičky Roberty Wohlstetterovej. Ak ste ju nikdy nečítali, prišli ste o veľa.

** Vojenským letectvom som sa zaoberal v niekoľkých epizódach svojho podcastu *Revizionistické dejiny* (Revisionist History) vrátane epizódy *Sai-gon 1965, Premiér a profesor*, a takisto rovnomennej série v piatej sezóne začínajúcej sa dielom *Bombardovacia mafia*.

vám hľadá príbeh, ktorý by ste chceli vyrozprávať. Latka je zdvihnutá vysoko. A to nás privádza k *Bombardovacej mafii*, knihe, ktorú práve čítate. Spokojne môžem vyhlásiť, že v *Bombardovacej mafii* som našiel príbeh hodný mojej posadnutosti.

Na okamih sa ešte pristavím pri tom poslednom slove, *posadnutosť*. Táto kniha vznikla z mojej vlastnej posadnutosti, ale zároveň je príbehom o posadnutosti druhých, o jednej z najväčších posadnutostí dvadsiateho storočia. Keď sa pozriem na všetko, čo som dosiaľ napísal alebo čomu som sa za celé tie roky venoval v rámci svojej bádateľskej činnosti, zisťujem, že ma opakovane priťahujú fanatici. Mám ich rád. Páči sa mi predstava, že niekto dokáže odsunúť všetky starosti nášho každodenného života nabok a sústredí sa len na jednu jedinú vec – na niečo, čo je v dokonalom súlade s jeho predstavivosťou. Fanatici nás zavše zvedú na nesprávnu cestu. Nedokážu vnímať širšie súvislosti. Slúžia v prospech sveta, ale zároveň sledujú vlastné úzkoprsé záujmy. Myslím si však, že bez nich by sme sotva dospeli k určitému pokroku, inováciám, potešeniam či krásam.

V priebehu práce na tejto knihe som jedného dňa večeral s vtedajším náčelníkom štábu Vzdušných síl USA Davidom Goldfeinom. Bolo to v rezidencii Air House na pôde spoločnej základne Myer-Henderson Hall v severnej Virgínii, len kúsok od Washingtonu, D. C., od ktorého nás delila iba rieka Potomac. Rezidencia stojí medzi ďalšími veľkolepými budovami vo viktoriánskom štýle, vlastne je ich tam celá ulica, a vo všetkých žijú najvyššie šarže na

základni. Po večeri generál Goldfein pozval k sebe niekoľko priateľov a kolegov – samých vysokých dôstojníkov letectva. Sedeli sme v záhrade za domom, bolo nás tam spolu päť. Skoro všetci prítomní dôstojníci boli kedysi vojenský piloti. Viacerí mali otcov vojenských pilotov. Boli dnešnými náprotivkami ľudí, o ktorých sa dočítate na nasledujúcich stránkach. Večer príjemne ubiehal a ja som si časom všimol jednu zaujímavú vec.

Rezidencia Air House stojí neďaleko Národného letiska Ronalda Reagana. Každých desať minút nám nad hlavami preletelo lietadlo. Nič, čo by stálo za pozornosť – obyčajné dopravné lietadlá smerujúce do Chicaga, Tampy alebo Charlotte. Ale zakaždým, keď sa nad nami ozvali známe zvuky lietadlových motorov, generál a jeho druhovia zdvihli zrak k oblohe. Nemohli ináč. Fanatici. Moja krvná skupina.

ÚVOD

*„Vaša stratégia nefunguje.
Končíte.“*

1.

Boli časy, keď najväčšie letisko na svete stálo uprostred vôd západného Pacifiku, asi dvetisícštyristo kilometrov od japonského pobrežia, na jednom z malých tropických súostroví známom ako Mariány. Guam. Saipan. Tinian. Mariány tvoria južný cíp rozsiahleho podmorského masívu – sú to vlastne vrcholy sopiek, vyčnievajúce z hlbokých vôd oceána. Celé stáročia sa im vyhýbal záujem veľkého sveta, pre ktorý boli primálne, aby sa dali akokoľvek využiť. To sa však zmenilo s príchodom éry vojenského letectva. Odrazu sa ich poloha stala nesmierne dôležitou.

Mariány boli skoro po celý čas vojny v područí Japoncov, ale po nemilosrdnom ťažení v lete roku 1944 padli do rúk americkej armáde. Prvú získala Saipan, to bolo ešte v júli. V auguste nasledoval Tinian a Guam. Zarovno

s mariňákmi pristáli na ostrovoch aj Morské včely – námorný ženijný prápor – a okamžite sa pustili do práce.

Počas troch mesiacov vyrástla na Saipane plne funkčná letecká základňa Isely Field. K nej pribudlo rovnako rýchlo letisko North Field na ostrove Tinian, v tých časoch najväčšie letisko na svete – malo štyri pristávacie dráhy, každá merala 2 600 metrov. Po ňom nasledovala letecká základňa na Guame, ktorá dnes nesie meno po brigádnom generálovi Jamesovi Royovi Andersenovi a je vzdušnou bránou amerických leteckých síl k Ďalekému východu. Nakoniec prileteli lietadlá.

Ronald Reagan v tých časoch nahováral komentáre k armádnym osvetovým filmom, jeden z nich sa venoval prvým misiám bombardérov B-29, známym pod označením Superpevnosť. Reagan opisuje toto lietadlo ako jeden z divov sveta, obrovitánsku vzducholod':

Má štyri motory, každý s výkonom dvetisícdivesto konských síl. Do nádrží sa zmestí toľko paliva, čo do železničnej cisterny. Chvost sa týči do výšky jednopodlažného domu a trup má dlhší než korveta. Navrhli ho tak, aby uniesol čo najvyššie, čo najrýchlejšie a čo najďalej ešte väčšiu deštruktívnu silu než ktorýkoľvek bombardér pred ním. A presne to musí urobiť, aby splnil túto misiu.¹

Bombardér B-29 skutočne lietal rýchlejšie a vyššie než ktorýkoľvek iný bombardér na svete, ale hlavne mal najdlhší dolet zo všetkých. A táto výhoda v kombinácii

s obsadením Mariánskych ostrovov znamenala, že americké bojové letectvo sa po prvý raz od vypuknutia vojny v Pacifiku dostalo na dostrel k Japonsku. Na Mariány sa bezprostredne presunula zvláštna jednotka určená pre flotilu nových bombardérov, 21. veliteľstvo bombardovacieho letectva pod vedením výnimočne schopného mladého generála Haywooda Hansella.

Celú jeseň a zimu roku 1944 Hansell vysielal do útoku jednu letku za druhou. Stovky bombardérov B-29 deň čo deň kĺzali vzduchom vysoko nad vodami Tichého oceánu, zhodili bomby na Japonsko a vrátili sa na Mariány. Zatiaľ čo sa Hansellovi letci chystali na bombardovanie Tokia, priletel na ostrov filmový štáb, aby sprostredkoval vzrušenie z príprav Američanom na pevnine.

Dajme znovu slovo Ronaldovi Reaganovi:

Bombardéry B-29 na Saipane boli ako delá namierené na srdce Japonska... Zastaviť ich paľbu bolo rovnako nemožné ako zastaviť Niagarské vodopády. Dvadsiate prvé veliteľstvo bombardovacieho letectva bolo pripravené udrieť a zničiť svoj hlavný cieľ.²

Lenže 6. januára 1945 prišiel na Mariány Hansellov veliaci dôstojník generál Lauris Norstad. Na Guame stále vládli primitívne podmienky, veliteľstvo tvorilo len niekoľko plechových ubikácií v tvare tunela, zoskupených na kraji útesu. Obaja muži boli značne vyčerpaní, ťažil ich nielen nedostatok všetkého, čo potrebovali ich jednotky

na prežitie v bojových podmienkach, ale hlavne obrovská zodpovednosť.

Kedysi som čítal knihu, ktorú napísal maršal Britského kráľovského letectva Arthur Harris o tom, čo znamenalo byť leteckým veliteľom v druhej svetovej vojne:

Sotva si niekto dokáže predstaviť ten obrovský psychický tlak, akému čelí veliteľ početnej leteckej jednotky, keď nepočítam tých pár jedincov, ktorí to zažili na vlastnej koži. Kým námorný veliteľ dostane príkaz pripraviť a zrealizovať veľkú bojovú operáciu raz či dvakrát za celú vojnu a armádneho veliteľa zapoja do veľkej bitky povedzme raz za šesť mesiacov, vo výnimočných prípadoch raz za mesiac, veliteľ bombardovacieho letectva rozhoduje o dôležitých stratégiách každých dvadsaťštyri hodín... A teraz si predstavte, čo ten každodenný tlak urobí s človekom, keď je mu vystavený niekoľko rokov za sebou.³

A tak sa Hansell a Norstad zišli na Guame. Dvaja letci unavení nekonečným bojovaním pred operáciou, ktorá by mohla byť záverečnou kapitolou vojny. Aspoň v to obaja dúfali. Hansell navrhol krátku obhliadku nových prístávacích dráh vysekaných v džungli, počas ktorej by prebrali stratégiu ďalších útokov, taktiku, plány. Norstad odmietol. Musel s ním prebrať čosi oveľa osobnejšie. A len čo obaja muži osameli, otočil sa k Haywoodovi Hansellovi a povedal mu niečo, na čo mladý generál nezabudne do konca života: „Vaša stratégia nefunguje. Končíte.“

„V tej chvíli akoby sa podo mnou prepadla zem. Bol som načisto zdrvený.“⁴ Tak Hansell opísal svoje pocity z toho okamihu o niekoľko rokov neskôr. A potom mu Norstad zasadil ďalší tvrdý úder. Oznamil mu meno jeho nástupcu: „Nahradí vás Curtis LeMay.“

Generál Curtis Emerson LeMay, tridsaťosemročný hrdina bombardovacích operácií nad Nemeckom. Jeden z najslávnejších letcov svojej generácie. Hansell ho poznal veľmi dobre. Slúžili spolu v Európe. Hneď mu bolo jasné, že nejde len o klasickú výmenu vo vedení. Bolo to pokarhanie, obrat o stoosemdesiat stupňov. Washington tým dával zreteľne najavo, že všetko, čo doposiaľ Hansell urobil, považuje za chybné. Pretože Curtis LeMay bol jeho presným opakom.

Norstad ponúkol Hansellovi možnosť zostať, ak teda bude chcieť, slúžiť na ostrove ďalej ako LeMayov zástupca, čo bol taký urážlivý návrh, že sa Hansell v prevej chvíli ani nezmohol na odpoveď. A dodal, že vo funkcii veliteľa končí o desať dní. Hansell vyšiel z miestnosti ako v mrákotách. Posledný večer na Guame toho vypil trochu viac než zvyčajne, pridal sa k mladému plukovníkovi, čo vyhrával na gitare, a rozlúčil sa so svojimi mužmi piesňou: „Starí piloti neumierajú, nikdy neumierajú, len odletia preč, preč, preč...“⁵

Curtis LeMay dorazil na ostrov so všetkou parádou. Keď vystupoval z bombardéra B-29, ktorý sám pilotoval, vítala ho americká hymna. Letci 21. veliteľstva bombardovacieho letectva pochodovali pred ním ako na slávnostnej prehliadke. Dôstojník z vojenského oddelenia pre styk

s verejnosťou navrhol zachytiť tento jedinečný okamih spoločnou fotografiou oboch veliteľov. LeMay si nervózne prehadzoval fajku v ústach – vždy mal v ústach fajku –, akoby nevedel, čo s ňou. Neprestajne sa snažil schovať ju do vrečka. „Dovolíte, pán generál,“ pribehol k nemu po-bočník, „ja vám ju podržím, kým sa budete fotiť.“⁶

„Kam sa mám postaviť?“ prehodil tichým hlasom LeMay.⁷ Fotoaparáty niekoľkokrát zacvakali a zachytili Hansella, ako upiera prižmúrené oči kamsi do diaľky, zatiaľ čo LeMay stojaci vedľa neho pozerá do zeme. Dvaja muži, ktorí sa už nevedeli dočkať, ako si navzájom zmiznú z očí. A tým sa to skončilo.

Kniha *Bombardovacia mafia* je príbehom tohto okamihu. Opisuje, čo k nemu viedlo a čo nasledovalo po ňom. Pretože táto zmena velenia rezonuje dodnes.

2.

Každá technologická revolúcia vo mne vždy vyvoláva isté rozpaky. Objaví sa nejaký nový nápad alebo vynález a všetkým je jasné, že svet už nikdy nebude taký, ako bol predtým. Internet. Sociálne siete. V predchádzajúcich generáciách telefón či automobil. Každý nový vynález sprevádza očakávanie, že náš život bude od tejto chvíle lepší, efektívnejší, bezpečnejší, bohatší, rýchlejší. To je napokon v niektorých ohľadoch pravda. Ale zároveň sa vždy niečo zvrtnie. Sociálne siete v jednom okamihu ospevujeme ako prostriedok, ktorý umožňuje obyčaj-